The Artistic Interpretation of Love and the Idea of Human Perfection in the Works of Alisher Navoi and Goethe

Tillabayeva Zuhraxon Xamidillo qizi
Independent researcher

Abstract. This thesis presents a comparative analysis of love and human perfection in Alisher Navoi's Farhod va Shirin and Goethe's West-Eastern Divan. In Navoi's epic, love is closely connected with devotion, hard work, and moral growth, whereas in Goethe's poetry it is expressed through inner feelings, spiritual freedom, and dialogue between Eastern and Western cultures. The study employs comparative-analytical and historical-literary methods.

Keywords: Alisher Navoi, Goethe, love, human perfection, Farhod va Shirin, West-Eastern Divan, comparative literature, literary imagery.

ALISHER NAVOIY VA GYOTE IJODIDA MUHABBAT VA KOMILLIK G‘OYASINING BADIIY TALQINI

Tillabayeva Zuhraxon Xamidillo qizi Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Mazkur tezisda Alisher Navoiyning “Farhod va Shirin” dostoni hamda Iogann Volfgang Gyotening “G‘arbu Sharq devoni” asarida muhabbat va inson kamoloti g‘oyalarining badiiy ifodasi qiyosiy tahlil qilinadi. Navoiy ijodida muhabbat fidoyilik, mehnatsevarlik va ma’naviy yuksalish bilan uyg‘unlashsa, Gyote she’riyatida u insonning ichki kechinmalari, ruhiy erkinligi va Sharq hamda G‘arb madaniyatlari o‘rtasidagi muloqot bilan bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Tadqiqotda qiyosiy-tahliliy va tarixiy-adabiy metodlardan foydalaniladi.

Kalit so‘zlar: Alisher Navoiy, Gyote, muhabbat, komillik, “Farhod va Shirin”, “G‘arbu Sharq devoni”, qiyosiy adabiyotshunoslik, badiiy obraz.

Kirish. Muhabbat va inson kamoloti jahon adabiyotining umuminsoniy mavzularidan biri bo‘lib, badiiy adabiyotda u faqat ikki inson o‘rtasidagi tuyg‘u emas,

balki insonning o‘zligini anglashi, ma’naviy yuksalishi va hayot mazmunini tushunishiga ta’sir qiluvchi kuch sifatida ham talqin etiladi.

Alisher Navoiy “Farhod va Shirin” dostonida muhabbat, sadoqat, mehnat va insoniy fazilatlarni uyg‘unlikda ifodalaydi. Gyote esa “G‘arbu Sharq devoni”da Sharq she’riyati an’analaridan ilhomlanib, muhabbat, ruhiy kechinmalar va madaniyatlararo muloqot mavzusiga murojaat qiladi. Tadqiqotning maqsadi — Navoiy va Gyote ijodida muhabbatning inson kamoloti bilan bog‘liq jihatlarini ochib berish hamda o‘xshash va farqli tomonlarini aniqlash.

Asosiy qism. “Farhod va Shirin” “Xamsa” turkumining ikkinchi dostoni bo‘lib [1; 4; 5], unda Farhod obrazi orqali insonning ma’naviy va axloqiy fazilatlari yoritiladi. Farhod ilmga intilishi, mehnatsevarligi, jasorati va Shiringa sadoqati bilan ajralib turadi; uning muhabbati shaxsiy tuyg‘u doirasida qolmay, butun hayot yo‘lini belgilovchi kuchga aylanadi. Farhodning mashaqqatli mehnati, tog‘ni kesib suv chiqarishga intilishi muhabbatning amaliy harakatlar bilan uyg‘unligini ko‘rsatadi: qahramonning komilligi his-tuyg‘ularidangina emas, mehnati, matonati va boshqalarga foyda keltirishga intilishidan ham ko‘rinadi. Demak, dostonda komil inson tushunchasi muhabbat, bilim, mehnat va axloqiy mas’uliyatning birligi orqali ochiladi.

Gyotening “G‘arbu Sharq devoni” Sharq adabiyoti va falsafasiga qiziqish natijasida yuzaga kelgan lirik asar bo‘lib [2; 3], unda shoir Sharq she’riyatining obrazlari va poetik an’analaridan ijodiy foydalanib, muhabbat, ruhiy tajriba hamda inson va olam munosabatlarini yoritadi. “Muhabbat kitobi” kabi qismlarda muhabbat lirik ifodaning markaziy mavzularidan biri bo‘lib, insonning ruhiy tajribasini boyitadi; Sharq she’riyatiga murojaat esa uni madaniyatlararo tushunish va ma’naviy yaqinlikni ifodalovchi vosita sifatida ham talqin qilish imkonini beradi.

Muhim mushtarak jihat shuki, har ikki adib muhabbatni insonning ichki dunyosi bilan bog‘laydi, biroq bu g‘oya turli vositalarda ifodalanadi: Navoiy dostonida muhabbat qahramonning aniq harakatlari, sinovlari va fidoyiligi orqali ochilsa, Gyote devonida lirik kechinmalar, ramziy obrazlar va Sharqona poetik an’analar muhim o‘rin

tutadi. Komillik talqinida ham o‘ziga xoslik bor: Navoiyda yetuklik ko‘proq sadoqat, mehnat va axloqiy fazilatlar orqali gavdalansa, Gyoteda ichki kechinmalarni anglash, ruhiy tajriba orttirish va turli madaniy qarashlar bilan muloqot muhim. Shunday bo‘lsa-da, ikkala badiiy olamda ham muhabbat insonning ma’naviy imkoniyatlarini namoyon qiluvchi omil sifatida talqin etiladi.

Bu o‘xshashliklar ikki ijodkor o‘rtasida bevosita ta’sir borligini o‘z-o‘zidan isbotlamaydi; ularni turli adabiy an’analardagi umuminsoniy mavzularning qiyosiy namoyon bo‘lishi sifatida baholash maqsadga muvofiq. Navoiyning “G‘arbu Sharq devoni”ga bevosita ta’sirini tasdiqlash uchun alohida tarixiy va matniy dalillar zarur [3].

Xulosa. Navoiy va Gyote ijodida muhabbat insonning ma’naviy dunyosini boyituvchi va kamolotiga xizmat qiluvchi muhim badiiy-falsafiy tushuncha sifatida namoyon bo‘ladi. “Farhod va Shirin”da u sadoqat, mehnatsevarlik, fidoyilik va axloqiy yetuklik bilan uyg‘unlashsa, “G‘arbu Sharq devoni”da lirik kechinmalar, ruhiy tajriba va madaniyatlararo muloqot bilan bog‘liq holda ifodalanadi. Janr va an’analar farqiga qaramay, har ikki ijodkor muhabbatning inson hayotidagi o‘rni va ichki dunyosiga ta’sirini muhim deb biladi: Navoiy qahramonning amaliy faoliyati va axloqiy fazilatlarini, Gyote lirik kechinmalar va ruhiy mushohadani ko‘proq ta’kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. Farhod va Shirin. – Toshkent: Fan, 1991. – (Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to‘plami, 20 jildlik, 8-jild).

2. Goethe, J. W. West-östlicher Divan. – Frankfurt am Main: Insel Verlag, 1988.

3. Mahmudov, A. Y. Y. V. Gyote asarlarida islom sivilizatsiyasi // O‘zbekistonda xorijiy tillar. – 2022. – № 3 (44). – B. 124–130. https://doi.org/10.36078/1658743911

4. Qayumov, A. “Xamsa”. – Toshkent: Fan, 1986.

5. Sirojiddinov, Sh., Yusupova, D., Davlatov, O. Navoiyshunoslik. – Toshkent: Akademnashr, 2020.